

Brick: Burden & Buoyancy

פרשת משפטים תשע"א

PARASHAS MISHPATIM

24 / 11-18

obey!"⁸ Moses took the blood and threw it upon the people, and he said, "Behold the blood of the covenant that HASHEM sealed with you concerning all these matters."

⁹ Moses, Aaron, Nadab and Abihu, and seventy of the elders of Israel ascended. ¹⁰ They saw

→ the God of Israel, and under His feet was the likeness of sapphire brickwork, and it was like the essence of the heaven in purity. ¹¹ Against the great men of the Children of Israel, He did not stretch out His hand — they gazed at God, yet they ate and drank.

2 236

EINEI YISROEL

TOWARDS THE END OF PARSHAS Mishpatim, in the parshah of *naaseh v'nishmah*, Moshe Rabbeinu, Aharon HaKohen and his sons, and the seventy elders were granted a vision of the Ribbono Shel Olam, "ויראו את אלוקי ישראל" – *And they saw the God of Yisroel*" (Shemos 24:10). They had a *mareh nevuah*, a prophetic vision,⁴ similar to that of Yeshayah HaNavi, who expressed his perception of the Divine Chariot revealed to him, saying, "ואראה את אדוני יושב על כסא" – *And I saw Hashem seated on a high and exalted throne*" (Yeshayah 6:1).

In their vision of HaKadosh Baruch Hu, the elders saw that "*under His feet was like a brickwork of sapphire, and an appearance of the Heavens in their brilliance*"⁵ (Shemos 24:10). Rashi says that the brickwork "*was in His presence at the time of the enslavement in order to recall the suffering of Yisroel, who were enslaved through brickwork.*" Rashi further explains that they saw "*an appearance of the Heavens*

in their brilliance," for "*once they were redeemed, there was light and gladness before Him.*"

→ The vision they saw told them of the Ribbono Shel Olam's eternal concern for Klal Yisroel. The bricks with which their lives had been made insufferable in Mitzrayim were formed into a continual remembrance before HaKadosh Baruch Hu, symbolizing His constant providence over His nation; and the vision glowed with the Heavenly light and joy their redemption had brought on High. One aspect of the *nevuah* is yet unexplained. Why were the bricks before Hashem made of sapphire, and not of straw and mud like those that had caused their suffering in Mitzrayim?

3 The servitude in Mitzrayim

The two most important events in the making of Klal Yisroel were Yetzias Mitzrayim and Matan Torah. Together, these events brought us to a deep awareness of the existence and omnipotence of the Ribbono Shel Olam. All the foundations of our relationship to HaKadosh Baruch Hu and the Torah can be found in this pair of events.

What we often overlook is the role that *shibbud Mitzrayim*, the servitude Bnei Yisroel experienced in Egypt played in preparing us for our eventual *tafkid* in Hashem's plan. The exile, enslavement, and suffering of the Jewish people in Mitzrayim in many ways were no less important than Yetzias Mitzrayim and Matan Torah. The years our forefathers spent in Mitzrayim were not wasted years; they were the *kor habarzel*, the iron furnace in which the tender soul of Klal Yisroel was forged, and its character purified. *Shibbud Mitzrayim produced some of the most important and deepest impressions on Klal Yisroel.*

4

Chazal (*Yevamos* 79a) tell us, *יש באומה זו שלוש סיימנים* – This people possesses three characteristics; they are *רחמנים והביישנים והגומלי* – merciful, unassuming, and doers of kindness. These three elements form the basic character of a Jew, forming the fundamental core of his personality.

The Jewish people are *rachmanim*. The Jewish soul feels the pain of someone who suffers. It possesses a strong sensitivity to the needs

of others. They are also *gomlei chassadim*: A Jew can be easily moved to take whatever steps are necessary to bring relief to those in pain, by giving of his time and resources for the sake of others. Additionally, they are *bayshanim*: They try to accomplish whatever they set out to in terms of serving their fellow man and in serving HaKadosh Baruch Hu in an unassuming way, *b'tzinah*, with modesty. "*והצנע לכת*" – *And walk modestly with your God*" (Hoshea 6:8). These are the hallmarks of the *nefesh Yisroel*, the Jewish soul. As much as the power of speech and thought elevate the human race above the animal kingdom, so too, these qualities set Klal Yisroel above all members of humanity. This lofty, tender soul is the result of *shibbud Mitzrayim*.

→ The Jewish ability to know another's suffering is one subject mentioned in this parshah: "*ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ*" – *And you know the feelings of a stranger, for you were strangers in the land of Mitzrayim*" (Shemos 23:9). We have the ability to empathize with the stranger, to feel along with him, and to understand the vulnerability he feels in his heart. *Shibbud Mitzrayim* taught us this lesson. The mitzvos of *lekket*, *shikchah*, and *peyah* are also tied to *shibbud Mitzrayim*.

5 Imagine all the effort that goes into cultivating a field. A farmer first plows and sows, then he waters and weeds. Finally, he reaps his harvest. Naturally, a person would want to take home every last stalk of wheat. Yet the Torah commands us: if a stalk of wheat should fall from his hand while harvesting, it is *lekket* and he must leave it for the poor to collect. The farmer ties the wheat together in sheaves, and then places them on his cart. As he pulls away, he notices a lone sheaf remaining in the field. This forgotten sheaf is *shikchah*, and belongs to the poor. In addition to these, the farmer makes sure to leave the corners of his field the *peyos*, unharvested.

All these mitzvos are happily fulfilled by one who possesses the sensitive, caring heart of a Jew, born of the servitude suffered in Mitzrayim. "*וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על בן אנכי מצוך את ה'בר הוה*" – *You shall remember that you were a slave in the land of Mitzrayim; therefore I command you this matter this day*" (Devarim 15:15). The experience of slavery that we suffered in Mitzrayim instilled into

the heart of a Jew the ability to break down the walls we construct as a barrier between ourselves and others. We are capable of opening up the gates of our property to the destitute and allow them to walk into our fields and orchards as if they own them.

6 What is more, only in the merit of the sensitive soul, the *neshamah adinah* that Klal Yisroel developed in Mitzrayim, did they become worthy of the great miracles of Yetzias Mitzrayim, the *gilui Shechinah*, the revelation of the Divine Presence, and Matan Torah. It took decades of suffering to create and mold the soul of Bnei Yisroel to achieve such a permanent sensitivity of character.

* This is why the brickwork in Heaven was of sapphire stone. In Hashem's eyes, every brick of mud and straw was a sapphire. Through these bricks, the hard labor in Mitzrayim transformed the Jewish people into a nation worthy of the Torah, capable of opening their hearts to others, and reaching upwards towards HaKadosh Baruch Hu. For this reason, Hashem made a shining jewel out of their avodah, something of such great value, that to see it was to want more. If that was the value that slavery gave him, a person would have willingly endured more suffering in order to receive an even greater reward.

→ The ability to transform the worst experiences into lessons of tremendous value is one of the greatest abilities a person can develop in life. Any adverse incident can be used constructively rather than becoming the cause of a lifetime's remorse and regret. Every experience in life, including the painful ones, has meaning and purpose. It is up to each person to use his experiences as catalysts for growth, and transform his own brickwork, his suffering and adversity, into a fabulous collection of rare and exquisite jewels. His life will then glow like the precious stones on the breastplate of the Kohen Gadol, his experiences having enriched his life beyond his most optimistic expectations. This is what makes the difference between a small person and a great person. Everyone experiences their own variety of hardship. This suffering might come in the form of an event over which he has no control. Alternatively, it might come Terwith the realization that he has erred, and must live with the knowledge that he could or

should have acted differently. Whatever the hardship, the greatness of a person is revealed when he takes these 'bricks of clay' and transforms them into gems of intense beauty - 'sapphires'.

7

the Torah. One of the defining characteristics of the Jewish people is that they are merciful and take pity on the suffering of others. Time after time in the Torah, we are enjoined to treat the stranger, the widow, and the orphan with special consideration "because you were strangers in the land of Egypt."

This concern with the oppressed remains an enduring legacy of Egypt where we were the downtrodden and abused. No matter how assimilated a Jew becomes, as long as he still identifies himself as a Jew he is likely to be found siding with the oppressed. Jews were pioneers in the Civil Rights Movement. It was Jews who marched with blacks in Selma and Montgomery, and it sometimes seems that being Jewish is a prerequisite for working for the American Civil Liberties Union. Whatever the cause, there will always be Jews at the forefront. Much of this idealism is distorted by the lack of Torah guidance, but the concern with society's least fortunate is nevertheless a legacy from Egypt.

8 Seven days after leaving Egypt, the Sea of Reeds split, and it was about that event that the *Targum Yonasan* comments on the verse, "Israel saw the great Hand that Hashem inflicted upon Egypt" (Shemos 14:31), the departing Jews realized that the experience of Egypt had been a beneficial one for them. The difference was that now they were viewing the situation in retrospect. And so it frequently is in life: only with benefit of hindsight can we appreciate the value of what at the time seemed to be situations of unmitigated pain.

* That is the lesson the *Chiddushei HaRim* draws from the order in which we explain the symbols of the Seder — Pesach, matzah, and maror (the bitter herbs). Logically, he says, maror, the symbol of our suffering in Egypt, should come first. But only in light of the Redemption, symbolized by Pesach and matzah, can we understand that suffering, and thus the symbols of Redemption are explained first.

Often with the benefit of hindsight we can begin to see pur-

pose in events that seemed completely incomprehensible at the time. Moshe beseeched Hashem, "Show me now Your glory" (Shemos 33:18), and the *Gemara* in *Berachos* interprets Moshe's request as one for understanding of why the righteous suffer. Hashem responded, "Behold! There is a place near Me; you may stand on the rock. I shall shield you with My hand until I have passed. Then I shall remove My hand and you will see My back, but My face may not be seen" (Shemos 33:22-23).

9 "My back you will see, but My face may not be seen," says the *Chasam Sofer*, refers precisely to the fact that Hashem's ways may sometimes be discerned in retrospect ("My back you will see"), but not prospectively as the events themselves are unfolding ("My face may not be seen").

At the end of every day of the Creation, except the second day, we read, "And G-d saw that it was good." But at the end of Creation "G-d saw all that He had made, and behold it was very good" (Bereishis 1:31). The *Midrash* explains that "good" refers to God's kindness to people; "very good" refers to *midas yissurim* (the afflictions that Hashem brings upon people). In the totality of human history the afflictions visited upon us also have their purpose, but that can only be seen from G-d's perspective encompassing all history from beginning to end; that is why they are alluded to only at the very end of the narrative of Creation.

10

About one thing Rabbi Kushner is surely right. Any search for a Jewish approach to suffering must deal with *Sefer Iyov*. The crucial verse in understanding Iyov's consolation is Iyov's reply to Hashem's speech from out of the whirlwind: "Until now I knew of You through the hearing of the ear, but now my eye sees You" (Iyov 42:5). According to the classical commentators, Iyov contrasts his previous knowledge of Hashem, which was received by tradition, with the prophetic experience he has just had. The prophetic experience of closeness to Hashem has left him indifferent to the timebound concerns of this world and longing to be reunited with Hashem in *Olam Haba*.

11 Rabbi Moshe Eisemann, author of the ArtScroll *Iyov*, offers a variant of this interpretation. Until Hashem spoke directly to Iyov, Iyov's knowledge of Hashem was purely intellectual. After Hashem took Iyov under His wing for a tour of the cosmos, Iyov experienced an emotional closeness to Hashem in addition to his previous intellectual understanding. Trust is a function of emotional closeness, not intellectual understanding. In the realm of the intellect everything has to fit together. If it does not make sense logically, then you are going to be bothered, just as when you cannot figure out a piece of Gemara.

→ Emotional closeness, however, allows one to live with an intellectual problem because the trust is so great. Take the implicit trust that exists between spouses. Even if one could build an intellectually compelling case that someone's wife had acted to hurt him, he would still reject it out of hand on the grounds that his wife loves him and would never do anything to harm him.

Ibn Ezra expresses a similar thought on the verse, "You are children of HASHEM, Your G-d, you shall not gash yourself [as a sign of mourning]..." (Devarim 14:1). He interprets the verse:

12

Now that you know that you are children to Hashem, and that He loves you more than a father loves his son, do not mutilate yourself over the death of a loved one. Even if you cannot understand the loss, just as a little child does not understand the slap on his hand as it heads for the fire, you must rely on Hashem, just as the little child continues to rely on the parent who has slapped him.

That is what happened to Iyov. He became so close to Hashem and his trust in Hashem was so great that he no longer needed an answer to his question. Even without being told why he had been so afflicted, he was consoled.

13

TURNING TRAGEDY INTO OPPORTUNITY

Sometimes the only way we can deal with a tragedy is by transforming it into an opportunity, or, as I once heard it said, by turning fate into destiny. We are dealt a certain hand in life, and our task is to make the most of it. Or, as a popular poster put it frivolously, but aptly, "If life deals you a lemon, make lemonades."

For something closer to home, consider the Hebrew Institute for the Deaf founded by Rabbi Moshe Ebstein. Rabbi Ebstein's interest in deaf education was triggered by the fact that two of his sons suffered from deafness. Rather than cursing his fate, Rabbi Ebstein used it as a spur to create an institution that has saved hundreds of Orthodox deaf children who would have been otherwise consigned to the public school system.

עולם חסד יבנה

16

* "עולם חסד יבנה". לכן יזר האדם מאד מאד, שלא יעבור שום יום מימי חייו בלא איוו שהיא פעולת חסד אם בגופו, או בממונו, או בנפשו שילמד תורה לאחרים, או יוכם במצוה וסימן: "חסד א"ל כל היום". או יתנהג עמו הקב"ה גם במדת החסד. (שלי"ה תוכחת מוסר סוף מס' פסחים; תוצאות חיים מבעל ר"ח ז, ב; מכתבי ח"ח מכתב יג).

14 I once heard how Rabbi Ebstein developed the strength to transform his personal tragedy into an opportunity. As a young boy during World War II, he was in a Soviet labor camp (this after having escaped from a Nazi concentration camp). He was fortunate in that he was together in the camp with his rebbe. The first Shabbos they realized that if they refused to work, they would be killed on the spot. On the other hand, they could not imagine a Shabbos while working. As the sun set on Friday night, they sang *Lecho Dodi* while still working, and the next morning, they continued with Shabbos *zemiros*. Even as they were *mechalel Shabbos* with their hands, they were sanctifying the Shabbos with their singing. Rabbi Ebstein's rebbe knew the *davening* by heart, as well as the Torah reading. So they *davened* together and recited the Torah reading as they worked that Shabbos and every Shabbos until their release. After more than fifty years, Rabbi Ebstein still remembers those *Shabbosim* as the holiest, the most beautiful of his life. And from that experience in the Soviet labor camp, he learned that there is virtually no situation from which it is not possible to build something beautiful and holy. Doing so is often the only practical therapy for the pain of our misfortunes.

שכא

סופר

משפטים

כתב

15

עוד נ"ל בשנפרש פסוק שלפניו, ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר, פירש רש"י לבנת הספיר היא היתה לפניו בשעת השיעבוד, וכעצם השמים לטוהר משנגאלו היה אור וחדוה לפניו. כי עיקר הגלות היתה לזכך את ישראל ולהכניעם כדי שיהיו ראויים לקבל התורה, ותחת עול קשה של מצרים יערב עליהם עול תורה ומצות, ובקרא נדמים ה, קן קרי ליה כור הברזל שמזכך ומטהר, וכיון שזה היה תכלית הגלות אותן הצדיקים שלעולם לא גבה לבם גם כטוב להם אוכלים ושותים ואינם שוכחים ה, כעין דאחז"ל [ערוזין סה] כל המתיישב בינו יש בו דעת קונו, אלו לא היו צריכים לגלות כדי שיכנע לבבם, כי בלאו הכי הם מוכנעים לפני ה' ואינם מכעטים ברוב טובה. וו"ש ויראו את אלקי ישראל וכו', שבמתן תורה ראו והבינו כולם שותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, זה השיעבוד של מצרים, וכעצם השמים לטוהר, ולא לרעה היתה זאת רק לטובתם להטיב באחריתם בקבלת התורה במעמד הנבחר. ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, היינו לצדיקים שבאותו דור במצרים לא שלח ידו, לא היתה בהם יד די לנגס ולענשם, ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו, אלו גם כשאינם מדוכאים ביסורים ואוכלים ושותים מ"מ יחזו אלקים, אינם שוכחים את ה' וחוזים בגדולתו ובהשגחתו כי רב, לכן לא היו צריכים לשיעבוד וכניעת הלב כי לבם לשמים תמיד, כנ"ל וק"ל.

Rashi comments that the brick was in the presence of the Almighty during the time the Israelites were enslaved in Egypt to remind Him of their suffering since they were forced to build with bricks in their slavery. "The essence of a clear sky," is because once they were liberated there was light and joy before the Almighty.

Rabbi Yeruchem Levovitz commented that whenever the Torah tells us about the attributes of the Almighty the purpose is to teach us how we should strive to emulate Him. When someone else suffers, it is not sufficient for us just to try to feel his suffering in the abstract, rather we should do some concrete action that will clearly remind us of the person's suffering.

Also we see from here, said Rav Yeruchem, that even at the time of redemption and joy it is important to recall the previous suffering that one experienced. This adds an entire dimension to the joy. Many people would just like to forget all their suffering when it is over. But the proper attitude is to remember it, and this will give a person an even greater appreciation for the good that he experiences.

Yet another lesson we see from here is how we should make an effort to feel the joy of another person, just as the Almighty felt the joy of the redemption of the Jewish people. There are many people who outwardly act as if they feel joy for the successes of others. But inwardly they are telling themselves, "I really wish that this person will fail."

18 People say that there are three possibilities for a businessman. Rav Yeruchem said. When he is the only one who was successful in business and his friend lost everything, this is the ultimate in pleasure. If both he and his friend were equally successful or equally suffered a loss, he will feel pain. But if he had a loss and his friend made a profit, this is the greatest suffering in the world for him. For many people their main joy is not when they are successful, rather when their friend suffers a loss they feel great joy. Many people fool even themselves and are not consciously aware

how much they really hate the people they call their friends. To really feel joy for the good fortune of another person takes much work. One must devote much deep thought to master this attribute. (Daas Torah: Shmos)

Once in the city of Mir the Mirrer Yeshiva did not have sufficient money to buy food for the students. Rabbi Eliezer Yehudah Finkel, the Rosh Hayeshiva, gave his fur coat that he received for his wedding to the people in charge of the finances of the yeshiva. "It is an expensive coat and make certain to get a high price for it," Rav Lazer Yudel said.

The administrator at first refused to take it. They told him that it's in the middle of a very cold winter and he might become ill if he goes without his coat. But Rabbi Finkel insisted they take it, saying, "If the students are hungry, it is very cold for me even if I am wearing a warm coat. However, if they have enough to eat, I feel warm even without a coat." (Marbitzai Torah Umussar, vol.4, p.56)

The Chazon Ish wrote. "I have pleasure when I am able to bring joy to the hearts of people. I feel my obligation to be careful not to cause any unpleasantness to another person even for one second." (Kovetz Igras, 1:33)

Because of this the Chazon Ish, who was near-sighted, was careful to wear glasses when he walked in the street, even though he did not wear them when he studied from books. He explained, "I am likely not to notice people who I meet when I am walking and who nod their heads to me in greeting. If I don't reciprocate, they will feel discomfort." (P'air Hador, vol.3, p.52)

ודברי החובת הלכות תמוהים. הרי גם מצוות הלכות נמנות בתרי"ג מצוות. כמו אהבת ה', יראת ה' וכדומה. ואין שייך לומר עליהן רחבה מצותך מאד.

אלא הכוונה היא שלמצוות המעשיות יש שיעור וגבול. כמו הנחת תפילין - המצווה היא עצם ההנחה, וכאשר אדם הניח תפילין על ידו ועל ראשו הוא קיים וסיים בזה את עשיית המצווה, אבל המצוות החיוביות התלויות בלב - אין להם שיעור. אפשר להרדיב אותם עד בלי די באיכות ובעומק. חוזה כותב

ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר

ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר (משפטים כ"ד י'), ופרש"י כמעשה לבנת הספיר - היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים, וכעצם השמים לטהר - משנגאלו ה"י אור וחדוה לפניו, עכ"ל. גם מזו נתפעל הרש"י במאמר ראשון שם בזה"ל: הודיע לאדם גודל החיוב של נושא בעול עם חברו להצטער בצרתו ולשמוח בשמחתו וזה הפלא ופלא ה' יעזרנו להכנס במעלה נוראה זו, אכ"י"ר, עכ"ל.

ובאמת דבריו מדברים לעצמן, רק צריך להבין הפלא היטב, והוא כי הלא מדברים כאן על התקופה הכי נעלה בחיי עם ישראל, שעה שהגיעו למדרגת מלאכי השרת באמרם נעשה ונשמע, שעה שפסקה זוהמתן, שעה שירדו רבבות מלאכי השרת והכתירו את כל אחד מהם בשני כתרם, והקבי"ה בכבודו ובעצמו נראה לעיניהם - ויראו את אלקי ישראל - וכי לא מצא הקב"ה שום צורה אחרת איך יופיע עליהם בשעה כזו אלא במדת נושא בעול אשר מתוכה יוכרת הנהגתו של לשארית נחלתו. אולם לפי כל דבריו הנ"ל מבואר הענין באר היטב כי דוקא מדה זו מתאמת ביותר למעמד הר סיני וקבלת התורה כי על ידך הופיע ה' לעיני כל ישראל בכל הוד תפארת גדולתו של מדתו להיות נושא בעול כדי שידעו ישראל לילך בדרכו זו כל ימיהם ויהיו מוכנים על ידה ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

20

ונסיים הענין בעוד הערה נפלאה מהסבא קדישא מקלם שהעמיק לדייק מהפסוק "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר" לא רק צריך להצטער בצרת חברו ולא רק צריך לשמוח בשמחתו אלא דטמון בסוד הפסוק גם הדרך איך לשמוח בשמחתו. וז"ל שם במאמר א': ידוע מאמר החכם "הצער והעונג משולבים זה בזה" פי אחרי הצער כשיבוא העונג, העונג רב ועצום מאד, יותר מאלו לא ה"י לו הצער מקודם. והנה כשראו כעצם השמים לטהר ה"י כבר כשנגאלו ולמה ראו אז לבנת הספיר לזכור צרתן של ישראל. אלא הנראה, כביכול ה"י לפניו לבנת הספיר נגד עצם השמים לטהר, להגדיל כביכול השמחה זה כנגד זה אף שהוא יתברך אינו צריך לזה אך הודיע חבתו לעם סגולתו וגם להודיע גודל החיוב של נושא בעול עם חברו להצטער בצרתו ולשמוח בשמחתו, עכ"ל.

21

וכוונת דבריו היא שכאשר הראה להם השי"ת בשעת מתן תורה מדתו להיות נושא בעול בכל יקר תפארת גדולתה שהי' כביכול שמח בשמחתן של ישראל, רצה להורותם כי תוקף השמחה ההיא מורגשת רק כאשר מתבוננים מאיזה בירא עמיקתא עלו לאיגרא רמא זו, על כן כדי לשמוח בשמחתן באמת כביכול צייר לעצמו לבנת הספיר שמצרה מרה זו יצאו לגאולה - כעצם השמים לטהר - וה"י אור וחדוה לפניו. והרי זו שיא המדרגה בנושא בעול עם חברו להמציא המצאות כדי להרגיש בחוש תוקף השמחה של הזולת.

והנה מדתו זו של הקב"ה אנו מזכירים בכל שמחת חתן וכלה כאשר מברכים לאלוקינו שהשמחה במעונו שהכוונה הוא להזכיר מדתו זאת של הקב"ה, כאשר חתן וכלה שמחים בשמחתם למטה גם אלקים במעון קדשו שמח עמהם למעלה ומרגיש שמחתם כביכול כשמחתו, והזכרה זאת שוב מעוררת גם אותנו לקיים מצות והלכת בדרכיו להיות שמחים בשמחתם כראוי. וכבר שמעתי אומרים בשם הגאון ר' מרדכי פוגרמנסקי זצלה"ה כי מי שאינו משתתף בצערו של חברו כצער של עצמו אינו אדם, ומי שיכול לצמוח בשמחת חברו כאלו היא שמחת עצמו הרי הוא מלאך! זאת הודיע השי"ת לישראל בשעה שעלו משה ואהרן ושבעים מקני ישראל והראה להם שתחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר, כי הורה להם בזה שכלל ישראל יכולים להדבק במדותיו יתברך להיות שמחים בשמחת חבריהם - כמלאכים ממש! - ובזה יקנו התגרה.

22

הנה כתוב "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד" (תהלים קט. צו). ונשאלת השאלה, הרי יש מניין קצוב למצוות המצוות שיש בתורה. היא מניין תרי"ג מצוות, ואין יותר מזה, ואם כן מה הכוונה במה שאומר דוד המלך שרחבת מצותך מאד. ומסביר החובת הלכות (בהקדמה) שאכן, מניין המצוות הוא תרי"ג אבל מצוות הלכות - אין שיעור לגודלן ולעומקן, ועליהן אמר דוד המלך רחבה מצותך מאד, ע"ש.

וצריך להבין מה המיוחד במצוה זו שה'
הקדים אותה לכל המצוות, גואל
נגללה, משעבד בנגללה. ואף בעשרת
הדברות ה' התחיל כך אנוכי ה' אלקיך אשר
הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים. דבר
זה ראה לנכון להשתבח בו יתברך במתן
תורה יותר מעניין בריאת העולם. וכן חודש
ניסן הוא החודש הראשון מדוע? כי בו
יצאתם ממצרים מבית עבדים, וגם פסח הוא
הרגל הראשון בו יצאו ישראל מבית עבדים.
ומדוע איפה עניין שילוח עבדים הוא בסיסי
ועיקרי בהרבה גופי תורה.

ונראה שהתשובה רמוזה בדברי רבי שמעון
(קדושין כב:) שדרש על מצות
הרציעה מה ראתה אוזן להרצע מכל אברים
שבגוף, אלא אוזן זו ששמעה על הר סיני
"כי לי בני ישראל עבדים" ולא עבדים
לעבדים והלך זה וקנה ארון לעצמו, תרצע.

בפסוק זה כי לי בני עבדים יש הוראה
הן לארון והן לעבד. שעם ישראל
צריך לעבוד את ה' ולקבל את מרותו ולא
לקבל מרות בשר ודם העלולה להשכיח את
מרות ה'. ולכך העבד לא יחפש לו ארון.
הארון אם קנה עבד שישחרר אותו בשנה
השביעית ויתן לו את ההודמנות להיות עבד
ה' כפי שצריך. אם מקיימים עניין זה זוכים
לתורה ונגאלים, ואם לאו, משתעבדים,
ככתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך
וגו' ועבדת את אויבך (דברים כח, מז, מח). וזו
הוראה הן לארון והן לעבד.

26

ולכך ה' פתח את עשרת הדברות שזוהו
הדיבור הראשון לעם ישראל כולו,
"אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ
מצרים מבית עבדים", שביאורו, אני ה'
רוצה בטובתך ונושא בעולך, כפי שראית
בציאת מצרים, ולכן כדאי לך לשמוע לי
ולקבל אותי עליך לאלוקיך. ה' העדיף לומר
לנו זאת יותר מאשר לומר אני בראתי את
העולם, כי הנושא בעול זה יותר חשוב לנו,
*שיש לנו אבא הרוג לנו כל ימי חיינו.

ברעיון זה נתחיל את ראש החודשים, ואת
החג הראשון של התורה, והוא
בדיוק עניין ההשגחה הפרטית. בזה זוכים
לגאולה, וכחסרון זה חלילה מגיעים אל
ההפך והוא הגלות ב"מ וההרחקה מעל פניו.

ברעיון זה נלמד את דיני ממונות ודיני בן
אדם לחבירו כי אדם שנושא בעול
איך יתכן שיגזול או יזיק. "הן כסף אשר
מצאנו בפי אמתחותינו השיבנו אליך מארץ
כנען ואיך נגנוב מבית אדוניך כסף או זהב"
(בראשית מד, ח) זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה
ולכאורה מאי נ"מ בק"ו זה? ולפי הנ"ל
מובן אדם שנושא בעול עם חבירו לא יתכן
שיגזול.

27a ואמרו חז"ל במס' ב"ק (ג:) "מבעה זה אדם
המזיק" "מבעה זה אדם המתפלל"
ע"ש. ואיך יתכן לומר המתפלל הוא המזיק,
אלא או המתפלל או המזיק, אם אדם

24 ויש עוד הסבר לעניין, המתייחס בעיקר
לארון שישלח את עבדו לחפשי חנם,
והוא עניין יסודי בתורה המתבטא במדון
השורשית לכל המצוות שכן אדם לחבירו,
והיא אחת מהמצוות שהתורה נקנית בהם,
והיא "הנושא בעול עם חבירו", שפ'
להרגיש בצערו של הזולת ולחיות איתו
באותה הרגשה, ולנסות לעזור לו לצאת
ממצוקתו, וזה מודגש בשילוח עבדים
שהאדון ירגיש בצערו של עבדו ככתוב "כי
טוב לו עמך" עד שישלחנו.

ומדה זו היא אחת ממדותיו יתברך. כמן
שראינו שהשם הראשון שה' גילה
למשה רבינו הוא "אהיה אשר אהיה"
שפירושו אהיה עמם בצרה זו, אשר אהיה
עמם בשיעבוד שאר מלכויות ואשא בעולם
עד הגאולה האחרונה. ה' הזכיר להם זאת
במצרים כשעדיין היו עבדים כדי לומר
להם, כמו שאני נושא בעולכם כשאתם
משועבדים, אף אתם כשהיו לכם עבדים
תנהגו כן ולא תרגישו אדנות יתירה, ובמדה
זו נגלה עליהם בהר סיני ככתוב אנוכי ה'
אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית
עבדים. וכתב בעלי שור (ח"ב עמ' רח) ע"פ
הגמ' בסוטה (יג) במתן תורה כתוב ויראו את
אלוקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת
הספיר וכעצם השמים לטוהר, לבנה זו היתה
לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של
ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים.
"וכעצם השמים לטוהר" - משנגאלו היה
אור וחדוה לפניו. הקב"ה גילה להם בזה
שהוא כביכול נושא בעול עם הכלל ישראל
כשהשתעבדו, הלבנה הייתה לפניו וגם
כשנגאלו נשארה אותה לבנה מאירה ואור
ושמחה היה לפניו יתברך. מדה זו של נושא
בעול, ה' גילה לעמו בזמן מתן תורה יותר
משאר מדות, לומר לך שהיא המפתח

28

כל סבל כפי מתכונתו ומדרגתו, מגלה לפני הסובל תהומות של בדידות. לא
תמיד פוגעת מדה"ד בכה גדול ר"ל. יש ואדם רק סובל מצמצום יכלתו ברוחניות
ובגשמיות ונאבק עם גבוליו הצרים למדי, לפי דעתו. גם זה סבל ורעות-רות,
ובדידות נוראה. ומכאן עד לסבל התמידי של מי שפגעה בו יד אלקים בחוקה
ר"ל - אף אלפי דרגות של בדידות איומה בעולמות של הקרח הנורא.
"משכיל לדוד, בהיותו במערה, תפילה... הבט ימין וראה ואין לי מנוח, אבד
מנוס ממני, אין דורש לנפשי... הוציאה ממוסגר נפשי להודות את שמך..." (תהלים
קמב).

במערה הוא, לבדו, בחשך תת-קרקע, אין מכיר, אין דורש, נפשו במסגר:
סגור ומסוגר ככאבו וסבלו באין מוצא ומפלט.
* והדוחק עצמו לתוך "מסגר" זה של זולתו, לשאת אתו בעול: להרגיש אתו
הכאב, לסבול אתו יחד, לתת לב להתבונן בצרתו - הרי פרץ את ככלי בדידותו,

על חברו שיעמד מחליו אין לו להתכוון אלא על צער השכינה הסובלת עם כל
חולה, ויכוון שהשכינה לא תסבול עוד, וכי אם הלה יבריא ממחלתו יוכל לעבוד
את בוראו ביתר שאת, ויתרבה עלי-ידו כבוד שמים בעולם (עיין בנפש החיים שער
ב' פ"א ו"ב).

ולא רק בתפלה, אלא בכל הנהגתו - כל אשר יגדל האדם, תגדל דאגתו
לכבוד שמים, וככה יתנהג, שממעשיו ותנועותיו יצא כבוד שמים,

27b

מתפלל על חבירו ונושא בעול עם חבירו
* לא יתכן שיוזק. אך אם האדם אינו נ
הוא מסוגל להזיק והוא אחד מד' אבות
נוזקין ב"מ. הוי אומר בזכות הנושא בעול,
האדם ישמור על דיני בן אדם לחבירו,
ויזכה לתורה, וממילא יזכה לגאולה כבי"א.

25 לתורה. וזו היא גם המפתח לגאולה כפי
שעשה ה', שלא הסיר הלבנה מתחת רגליו
כביכול עד שגאלם. ועיין במשנה בסנהדרין
(פ"ו מ"ה, ובמס' ברכות ג.)

גם במשה רבינו שהיה שליח בגאולה,
הייתה מדה זו שנאמר (שמות ב, יא)
ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם,
נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם.

הקב"ה נתן לנו את התורה מצד מדה זו
שנשא בעול עם ברואיו ורצה
* לזכות אותם בהבנת העולם מבחינה רוחנית,
ולפיכך הרבה להם תורה ומצוות לזכות את
ישראל בזה ובבא. אף אנו שומה עלינו
לעשות זאת.

וכן גדולי ישראל שביארו לנו את התורה
זה בבחינת נשיאה בעול של הדורות
הבאים שלא תשתכח מהם התורה, מצוות
החסד למיניהם שורשם במדת נושא בעול
עם חבירו.

במדה זו קונים את התורה, ומקיימים אותה
ומזכים בה את האחרים ללמד תועים
ולהחזירים למוטב.

מבחינה מעשית יש לקיים מדה זו, א.
בלמוד תורה עם חבר, חוק עם
חלש. ב. בהארת פנים אחד לשני, כבוד
הרדי וכך יש יישוב הדעת ושמחה, והתורה
נבלעת באברים.

א' יור-ט"א

ונטל ממנו אחד מששים בחלי: היש קץ לגדול הישועה שהנושא בעול עם חברו מרשיט לסובל זה? אבל זה הנושא בעול עצמו, אשר הכין את נפשו להרגיש ממש עם הזולת - כידו המפתח לאוצר החיים, כי רק לו מתגלה צורתו האמתית של העולם. כי בעומקו של העולם מקננת מדה אדירה של שאת בעול עם כל קשה-יום, עם כל צער וכאב;

אמר ר' מאיר: בשעה שאדם מצטער - שכניה מה לשון אומרת? קלני מראשי, קלני מזרועי! אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים. (סנהדרין מ, א)

אך יתר על כן, מלבד ההקלה הגשמית המועטה שהוא מקל עלי בהפחיתו במשהו מסבלו, יש לנושא בעול ערך ותועלת רבה בעזרה הנפשית שהוא מושיט לו בעצם השתתפותו בצער. חלק נכבד מן הצער והסבל שלו, נגרם מן ההרגשה שהוא בודד בסבלו, אין מי שמשותף בצערו, לכן כאשר חברו נושא עמו בעול, עצם ההשתתפות בצערו מקלה במידה רבה את סבלו.

השכינה עצמה סובלת עם כל מצטער שבעולם, - "עמו אנכי בצרה" (תהלים צא, טו), אם צדיק אם רשע, על צער גדול ועל צער קטן. ואם השכינה כך - האדם לא יהיה נושא בעול?

אכן: היסוד והשורש לכל מצוות בין אדם לחברו הוא זה, לא רק להיטיב ולמנוע זיק, אלא לשאת בעול, "לתת לב להתבונן בצרתם", ולא להעלים עין! את הכל מקיפה מידה זו, את העשיר ואת העני, - כי הדין והכאב אינו מדלג על העשיר כשם שהוא פוקד את העני! - את החי ואת המת: כל הלכות אבלות

33

אמנם אלו הן מדרגות גבוהות במעלת "נושא בעול", ברם גם בדרגתו חייבים ויכולים אנו לשאת בעול עם הזולת. תנאי ראשון כדי לזכות למעלה זו הוא להשתחרר מתחום ה"אני", על האדם לצאת מתוך ההתעסקות בעצמו ולהדול מן החיפוש התמידי אחר התועלת האישית, להימנע משיקולים של רווח וכדאיות. כדי להיות נושא בעול צריך להיות "סר מעסקיו", ואז יוכל לתת את עיניו ולהתבונן בעולמו של הזולת, בצרכיו, בכאבו, ובצערו, לתת את לבו לחוש ולהשתתף ברגשותיו. דבר זה מתבטא אף בפרטים קטנים יומיומיים, להאזין לחברו, להתעניין בו ובכיעותיו, להאיר לו פנים, לעודד את הזקוק לעידוד וכדו'. הנשיאה בעול אינה חייבת להתבטא בעזרה גשמית וגם לא חשוב היקף העזרה, כי כשמתה לחברו ומראה לו את רצונו הטוב והאמיתי ואת נכונותו לעזור לו, יש בכך עזרה נפשית אשר במקרים רבים חשיבותה וערכה לא פחותים מעזרה גשמית. כדי לזכות במעלה זו אין צורך באמצעים חומריים, אלא רק לפתוח את הלב, כדי לתת את ה"אני" - נתן עיניו ולכו להיות מיצר עליהם" - שכל מחשבותיו ושרעפיו יהיו מתוך התענינות כנה בזולת.

שפתי חיים / שפתי חיים

ג' מדרגות בהשפעת ההטבה לזולת וכל מדרגה עולה על חברתה, א. מעלת הצדקה, גדרה נלמד מהפסוק (דברים טו, ז), "כי פתוח תפתח את ירך לו די מחסורו אשר יחסר לו", דהיינו למלא את הצרכים החסרים של הנוקק להם; ב. מעלת החסד, מעלה הנובעת מצד הנותן ומיזומתו, אף אם המקבל אינו חסר דבר, אבל הנותן מחפש אפשרות להיטיב ולגמול חסד, כמו שביאר המהר"ל (נתיבות עולם נתיב גמ"ח ספ"ב והובאו דבריו לעיל בועדי החסד ועד ג) דברי הגמ' (סוכה מט: גמ"ח אף לעשירים וכו', היינו גם עם אלה שאין להם מחסור התובע את מילויו, "מצד הנותן שהוא עושה טוב בין שמבקש המקבל בין שאינו מבקש" (דברי מהר"ל); ג. מעלת ה"נושא בעול עם חברו", היא מעלה עליונה על כולנה, שבה אין הנותן מסתפק בהענקת טובות לזולתו, אלא נותן לו את עצמותו ואת ה"אני" שלו, הוא מזדהה עם חברו ומרגיש את עצמו שותף לצער חברו כאילו זה היה צערו האישי שלו, וכן מרגיש את עצמו שותף לשמחתו של חברו, ולכן מיצר את צערו ושמח בשמחתו כלי להתחשב אם ההשתתפות ברגשותיו של חברו מביאה לו תועלת מעשית שמורידה ממנו את צערו.

34

העבודה על מעלת נושא בעול אינה מצטמצמת בהשתתפות בצערו של הזולת בלבד, הנושא בעול מזדהה עם כל הרגשותיו של הזולת, חי ומרגיש אותו כאילו היה זה הוא עצמו. לכן כשם שהוא מרגיש את צערו של הזולת כאילו זה צערו האישי, כך הוא משתתף בשמחתו של הזולת ומרגיש כאילו היא שמחתו האישית, אדם המשתתף בחזונת חברו אינו עושה זאת רק בגלל שהוא הזמין אותו, אלא כיון שהוא מרגיש ששמחת חברו היא שמחתו, וכאילו הוא אחד מבני המשפחה. עבודה זו איננה פשוטה כ"כ, כיון שיש בזה את חשבונו ה"אני" והם לכולים בסיכות שהביאו אותו ללכת לשמחת חברו, רק ע"י נשיאת עול עם חברו אפשר להרגיש את השמחה של השני ולהכניסה לתוך פנימיותו, ששמחת חברו היא שמחתו.

כשנעמיק במעלה של נשיאת עול עם חברו, נראה שזו מעלה הכרחית ויסודית המטביעה את חותמה על האדם השלם, והיא גם תנאי הקודם למעשה בהרבה מעלות אחרות.

מהות מעלת "נושא בעול עם חברו" היא שהאדם ירגיש את עצמו מאוחד עם הזולת, ע"י שהוא חי ומרגיש בתוככי פנימיותו את חיותו והרגשותיו של הזולת. האדם מצד טבעו מתענין בעצמו ללא הרף, אם

35

הסבא מקלם זצ"ל הביא את דברי חז"ל אלו ללמד את גודל החיוב של נושא בעול עם חברו. בעל הפרדס אינו מוכר לעוברי הדרכים, ולא עוד אלא שרק אילן אחד מתוך הפרדס הגדול שלו משיר פירותיו, אבל ממעלת נושא בעול עם חברו שאפילו אם בעל הפרדס אינו מבקש להתפלל על האילן, די לעשות סימן באילן כדי לעורר את עוברי הדרכים להתפלל על אילן זה שיגדל כשאר האילנות. בנוהג שבעולם כשיש חי איוו צרה אצל הזולת, מתפללים לישועה, אך בדרך כלל תפילתם של הנוגעים בדבר אמיתית ושלמה יותר מאשר תפילתם של שאר הציבור שעושים זאת עם איוו קושי מסוים, אך הנושא בעול עם חברו מרגיש כאילו צרת חברו היא צרתו הפרטית ממש, כאילו הוא עצמו בעל פרנס שאחד מאילניו אינו גדל כראוי, וכדי שידע על צרת חברו אין צורך להרבות עמו בדיבורים ולספר לו בפרוטרוט, אלא די בסימן גרידא כדי להשתתף בצערו של חברו.

עוד אפשר להוסיף, חז"ל למדו את ענין הסימן ששמים באילן כדי לעורר את הרבים שיבקשו רחמים מהמצורע שקרא "טמא טמא" כדי שיבקשו עליו רחמים, ולכאורה תמוה כיצד משווים ביניהם, הרי המצורע עצמו סובל סבל נורא, מנותק ממשפחתו ומחברתו, והוא בעצמו צועק

נתבונן היטב נווכח לראות איך האנוכיות שבו מעסיקה אותן בתמידיות, וגם כשחושב על זולתו מערב בתוככי המחשבה את אנוכיותו, כשעושה עמו חסד חושב לעצמו איוו תועלת יוכל להפיק מכך, ופעמים אף מבטא זאת בפיו 'מה התועלת שייצא לי מכך'. כדי להיות נושא בעול צריך להשתחרר מכל זיקה של אנוכיות, ולחיות את הזולת.

31

הסבא מקלם זצ"ל מביא את דברי רש"י (שמות כב, כד) "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך", מהו "העני עמך" פרש"י "היו מסתב" בעצמך כאילו אתה עני". ולכאורה האם כדי לתת הלואה לעני צריך להסתכל על עצמו כעני? הרי הוא יודע שהוא עני ולכן מעניק לו את ההלואה. אכן, אין די בכידעה שהוא עני, אם אתה רוצה להיטיב עמו בצורה מושלמת, עליך להזדהות עמו ולהרגיש בתוככי הפנימיות שלך הרגשותיו ותחושותיו. כדי לכוון לידו כך, יש להסתכל על עצמך כעני, ורק כך תוכל להזדהות עמו הזדהות אמיתית ומוחלטת, וע"כ תדע איך להתייחס אליו ובאיוו צורה לתת לו את ההלואה.

מעלת "נושא בעול" היא היפך האנוכיות הטבעית, האדם מטבעו דוחה כל צער מעצמו, לכן אינו רוצה לראות בצרות הזולת, אינו רוצה להביט בפני הזולת בעת סבלו, כמשי"כ החובות הלבבות (ריש שער עבודת האלוקים) נותן צדקה לעני רק כדי לדחות כל צער מעל עצמו. אמנם משה רבינו יצא מארמון פרעה, וחיפש את הצרות של אחיו, וכדי להרגיש בתוככי נפשו את הצרות "נתן עיניו" ושתף עצמו בצרותיהם. זוהי ההרגשה "יורא בסבלותם" נתן עיניו בסבל שלהם ושתף את עצמו עם סבלם.

כדי לעורר רחמי הבריות שיבקשו עליו רחמים, אולם האילן אינו אלא רכוש האדם גרידא, ומה עוד שמדובר באילן אחד מתוך פרדס גדול שכל שאר האילנות שבו מניבים את פירותיהם, וכ"ה בעל הפרדס משתחרר ברוחה משאר אילנותיו, ומדוע איפוא הפליגו חז"ל ולמדו שיש לבקש רחמים על האילן מבקשת הרחמים של המצורע? אך חז"ל לימדונו בזה את גודל מעלת נושא בעול עם חברו, אין נפק"מ איזה צער יש לחברו האם צער גופו כטומאת צרעת או שצער על רכושו, בכל מקרה מדובר בחברו הסובל, ולא משנה מה גודל הצער והסבל, ואפילו צער על אילן אחד מתוך פרדס שלם מחייב לעורר ולבקש עליו רחמים.

הסבא מקלם זצ"ל כותב (ח"מ ח"א עמ' יא) שטבע האדם שרצה להשכיח מעצמו חיש מהר את צרותיו של הזולת. כשמתפלל על החולה הנמצא במצב של פיקוח נפש, ואח"כ שומע שהוטב לו במקצת, מפסיק להתפלל עליו, שוכח בכלל שהיה חולה, אולם החולה אף אם כבר אינו כמצב של פיקוח נפש, כל עוד לא שב לגמרי לאיתנו הוא בגדר חולה, הסיבה לכך כיון שאין הוא מתפלל על החולה מכה מעלת נושא בעול עם חברו, כי אם היה נושא בעול עם החולה, היה מרגיש שעדיין החולה זקוק לישועת ה' לחזור לגמרי לאיתנו, היה מרגיש כפי שמרגיש החולה בעצמו, אך כיון שאין התפלה נובעת ממעלת נושא בעול, הוא מתפלל עליו כעל אדם הזקוק לעזרה, בלי שירגיש את כאבו, ולכן הוא מבין שרק על מצב של פיקוח נפש צריך להתפלל.

נושא בעול היא המפתח לשלימות מידת החסד, חסד אינו רק עשיית מעשה חסד גרידא, אלא יש להרגיש ולחיות את הזולת ולדעת את הרגשותיו הפנימיים, ובהתאם לכך להתחסד עמו ולמלא את צרכיו ולתת לו די מחסורו. כדי שמידת החסד לא תהיה רק בצורה חיצונית של עשיית חסד, על האדם להשריש בו ולקנות בנפשו את מעלת נשיאה בעול.

ג' הנושאים שעסקנו בהם: חסד, הכרת הטוב, נושא בעול, קשורים זה בזה, וצריך לפעול פעולות מעשיות שעל ידן נוכל לקנות בנפשנו מדות אלו, ואף שבתחילה יתכן שיהיו הפעולות בבחינת "מלומדה", אבל ע"י ההתמדה בהן בקביעות נגיע ממלא לפנימיות של החסד, לעשיית חסד מתוך הלב (גם התפלה שכולה ענין של פנימיות נקבעה ע"י חז"ל בתור מצוה מעשית, אך אם מקיים מצוה מעשית זו בשלימות, ממלא אף זוכה לרכוש את מעלת הפנימיות של התפלה).

38 הפעולות המעשיות: במעלת נושא בעול - הפילה על מישוה הזקוק לרחמי שמים, במעלת החסד - פעולה כלשהי של הטבה לזולת, ובמעלת הכרת הטוב - פעם ביום לבטא בפיו הכרת הטוב, דבר זה מצוי בעיקר בין כותלי הבית, הכרת הטוב לבני הבית.

נוסף לאמור, חייבים גם להקדיש זמני מחשבה בג' נושאים אלו חסד - הכרת הטוב - נושא בעול, שעל ידם נוכל להפיח רוח חיים בפעולות הנ"ל כדי להרגיש ולעשותן כיאות, וצריך להתמיד בקבלה הנ"ל - שיהיו ג' זמני מחשבה קבועים בשבוע, להקדיש לכל נושא זמן מחשבה של כחמש דקות. כפ"ש רבינו יונה (שע"ת גיג) "וחייב אדם שיהיה בדרישת טוב עצמו, ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו", דהיינו לאמץ את נפשו וראשו בעמל ויגיעה איך יוכל להיטיב, ולהתמיד כשקידה בדרישת טובת חברו.

מאמר נא

מוסר

ר"ז

במדרש (הובא בש"מ"ק כיתות ה ב), דלכך כתוב שתי פעמים "זקן", "לפי שהיה על זקן אהרן כאילו היה על זקנו [של משה], וזה שאמר הכתוב "שבת אחים גם יחד", יעו"ש.

* כלומר, מתוך הקשר והאחדות ששררו ביניהם, היה משה רבינו חש ששמן המשחה שמשח בו את אהרן אחיו כאילו הוא על ראשו, וכשהיה יורד על זקנו, הוא כאילו שמן זה יורד על זקנו שלו, עד כדי כך היו כאיש אחד בלב אחד.

40 וכשם שהרגיש משה את השמן שעל זקן אהרן כאילו יורד על זקנו, כך הרגיש אהרן בשמחתו של משה, וכמו שמצינו שהתעכב משה רבינו ז' ימים במדבר, ולא רצה לילך למצרים לגאול את ישראל מפני כבודו של אהרן, ואמר "שלח נא ביד תשלח" (שמות ד יג) - ביד מי שאתה רגיל לשלוח, דהיינו אהרן, שלא רצה לדחוק את רגלי אהרן ולהכנס בתחומו (שמו"ר פ"ג יד טו), עד שאמר לו הקב"ה: "וראך ושמת בלבבו", שאעפ"י שהוא רגיל להשתלח ועתה נכנס משה במקומו, מ"מ היה לבו של אהרן מלא שמחה, כאילו היה הוא בעצמו ממלא תפקיד זה להיות גואלן של ישראל, ואמרו חז"ל (ילקוט שמות רמז קעב): "ושמת בלבבו, בלבבו יותר מבפיו", ופירש המג"א בית רענן שם, ששמחת לבו היתה יותר ממה שאפשר לפרש ב"פה, יעו"ש, דהיינו שהיתה שמחתו כה רבה ועברה על גדות לבו, עד שאין כל פה ולשון יכולים להביעה.

* "ואמר ר' שמעון בן יוחאי, הלב ששמת בגדולת אחיו, ילבש אורים ותומים, שנאמר (שמות כח ל): ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים והיו על לב אהרן" (ילקוט שם). לב רחב כזה המכיל בקרבו מידה עליונה של שמחה בשמחת זולתו, הוא המקום המתאים לשאת את האורים והתומים, כי לב זה מסוגל להרגיש את לבו של כל אחד מישראל ואת לב כולם יחד, ובכדי להבין נכונה את התשובה המתקבלת באורים ותומים, צריך לב שיבין וירגיש את השואל ואת שאלתו, וכמ"כ שנבאר במקום אחר.

והנה, מצינו ששאל עלי הכהן אודות חנה באורים ותומים, והיה סבור כי התשובה היא "שפכה", ואמרה לו חנה "לא אדוני" (שמואל א טו), וברש"י שם (וכ"ה בברכות לא ב): "לא אדון אתה בדבר זה, גלית בעצמך שאין רוח הקודש שורה עליך שתדע שאיני שכורת יין", והיינו שלא הרגיש לבו את צרתה ואת מר נפשה, על כן לא פתר נכונה את דבר ד' באורים ותומים, והכוונה היא כש"ה או כש"ה.

ולב אהרן שהשתתף בשמחת הזולת כאילו היתה זאת שמחתו, ישתתף גם בצער הזולת כאילו היה זה צערו, ויהיו דברי האורים והתומים שעל לבו מאגרים וברורים.

והנה בחשן המשפט שהיה על לבו, היו כתובים שמות שבטי ישראל, וכתוב:

* "ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו וגו'" (שמות כח כט). ונראה בביאור יסוד הענין, שאף שלבו של אהרן מרגיש ונושא את כלל ישראל, מ"מ צריך הוא לסימן וזכרון, והוא כענין שמצינו בכתוב: "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר" (שמות כד י), ואמרו חז"ל (רש"י שם), "כמעשה לבנת הספיר, היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים, וכעצם השמים לטוהר, משגאלו היה אור וחזוה לפניו". אף שבענין זה אין לנו שום מושג כלל, אך זאת למדנו, שהקב"ה עושה

זכרון לפניו - בין בצרתן של ישראל ובין בשעת חדוה, להשתתף כביכול ע"י עמהם. וזה הענין במה שציוה הקב"ה על אהרן שישא את שמותם על לבו, שעל אף שלבו מכיל את צרותיהם ושמחתם של ישראל, אין די בכך, אלא צריך הוא שיהא לפניו תמיד סימן וזכרון לזה.

ואצל משה רבינו נאמר: "כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק" (במדבר יא יב). למדנו מכאן כי בכח משה רבינו לשאת בחיקו את כל ישראל, כאשר ישא האומן את היונק. ונראה שהשורש לכח נשגב כזה, כח לשאת עם שלם בחיקו, הוא ממה שאמרו חז"ל על הכתוב (שמות ב יא): "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם", - נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם" (רש"י שם), ובמדרש (שמו"ר פ"א כז) איתא: "נתן כתיפו תחת משאו של כל אחד ואחד, ואמר מי יתן מותי תחתיהם". השתתפות בצער במידה כזו, עד כדי מסירת נפש ממש, היא המידה שנתנה למשה כח ועוז לשאת את העם, כי מכיון שהרגיש משה בצערם כאילו הוא צערו ממש, על כן בכוחו היה גם לשאתם בחיקו ובלבו, כאשר נושא האדם את בנו יחידו החביב לו כנפשו.

* ואל יאמר אדם כי רק במשה רבינו הדברים אמורים, אין הדבר כן, אלא זה נדרש מכל מנהיג בישראל. כמו שאמרו בגמ' סנהדרין (ח א): "אזהרה לדיין שיסבול את הצבור, עד כמה, אמר ר' חנן ואיתימא רבי שבתאי, כאשר ישא האומן את היונק כתיב". הרי שעל כל דיין בישראל בכל דור ודור מוטל חוב זה לשאת את ישראל על לבו, ולמדים אנו מזה עוד, שאם הדיין נצטוה על כך בהכרח שיש בכוחו לשאתם.

* מידה זו של השתתפות בצערם של ישראל ונשיאה בעול חבירו, כל אדם חייב בה, וגם חיוב זה למדוהו חז"ל ממש רבינו. וכן איתא בגמ' תענית (יא א): "תניא אידך, בזמן שהציבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי וכו', אלא יצער אדם עם הצבור, שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הציבור, שנאמר (שמות יז יב): "וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה", וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה, אלא כך אמר משה, הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער".

* ואעפ"י שמשא רבינו נשא את כל ישראל בחיקו, מ"מ נתבע כל אחד מישראל ללמוד מחייה רבינו. ולהרגיש בצערם של ישראל כמשה.